

sett és kedvelt ifjúsági olvasmányok.

1922-ben jelent meg Szegeden a második verseskötete, a *Könnyes könyv*, amelyben Móra lírai költészetének utolérhetetlen virágait fűzte könnyes csokorba. Ez a könnyes kötet zárta le költői pályáját, azóta nem igen írt verset.

Első regénye, *A festő halála* 1922-ben jelent meg, életének ebben a sorsdöntő fontosságú esztendejében. A festő halála hatalmas könyvsiker volt, felfigyelt rá az egész irodalmi közvélemény és a szakértők csodálatos alkotásokat vártak a regény addig ismeretlen szerzőjétől. Egy évvel később, 1923-ban újabb kötete jelent meg, *A könyvek és virágok embere*, amelyben Somogyi kanonoknak, a Somogyi-könyvtár megalapítójának emelt Móra művészi emléket. Ugyanebben az évben jelent meg *Petőfi oltárára* címen az a kötet, amely a Petőfi-centennárium alkalmából írt tárcáit, verseit és emlékbeszédeit foglalja magába. 1923-ban jelent meg az Egyetemi Nyomda kiadásában *Georgikon* című kötete is, amely — barátai előtt nagyon sokszor mondotta — a legjobban a szívéhez nőtt. Ebben a kötetben mutatkozott meg a legművészebb formában tehetsége, ez a kötet volt a beharangozója ugyszólván minden ezután következő alkotásának. Utánozhatatlan szépségű himnuszok vannak ebben a könyvben a *magyar földhöz és a magyar föld népéhez*, ahhoz a néphez, amelyből kisarjad Móra Ferenc és amellyel minden vércseppje rokon maradt mindig.

Enek a buzamezőkről — Aranykoporsó

Móra Ferenc a *Georgikon*ig szinte csak magvető volt és a saját lelkebe elvetett magvak ezután hajtottak ki, izmosodtak gazdag terméssé. A *Georgikon* a Móra-könyvek egész sora követte. A *Nádihegedű*, a *Sokféle*, a *Beszélgetés a ferdetoronnyal*, a *Véreim* és közben, 1929-ben a háború utáni magyar könyvpiac legnagyobb sikere, az első nagy regény, az *Enek a buzamezőkről*. Ez a kötet azóta átlépte az ország határait, angol, német és holland fordítása eljutott a világ minden részébe és a legnagyobb világiapok a legnagyobb elismerés hangján méltatták hasábkon keresztül. Móra egyik angol kritikusa az új Knut Hamsun-t üldözte a regény szerzőjében.

És végül az utolsó kötet, az *Aranykoporsó*. Diocletianus császár és a keresztény hajnalhasadás monumentális regénye, amely Móra életének egyik igen nevezetes dátumára jelent meg, 1932 december 3-án, amikor a szegedi tudományegyetem a *bölcsészettudományok tiszteletbeli doktorává avatta*. Egy év alatt ez a könyv közel huszezer példányban fogyott el.

A szegedi egyetem disz-doktora

A diszdoctoravató egyetemi közgyűlésen dr. Imre Sándor a bölcsészettan akkori dékánja ismertetette a kar határozatát, sorolta föl azokat az okokat és érdemeket, amelyek méltóvá tették Mórát erre a legmagasabb és legszebb egyetemi kitüntetésre. Elmondotta, hogy Móra a diszdoctorátust nem csak irodalmi munkásságával érdemelte ki, hanem régészeti munkásságával is, hogy Móra a régészetnek minden ágával foglalkozott, minden korszakot feltárt, de eggyel, egy korról még adós: a kereszténység hajnalának korszakával.

Amikor Móra megköszönte az egyetemi tanács előtt a kitüntetést, doktori disszertációként új regényét, az *Aranykoporsót* nyújtotta át a rektornak. A regény első példányát, amelyen a nyomdafesték még meg sem száradt, amely előző napon készült el külön, hogy készen legyen erre a napra. A kötet címlapján meg is örökíti a dátumot, a szegedi egyetemnek szóló ajánlás alatt, ahol Móra először és utoljára használta a h. c. doktori címet.

Eltemetett tervek

Az *Aranykoporsó* óta újabb Móra-kötet nem jelent meg. Hosszúra nyúlt betegsége alatt — szellemi frissességét egyetlen percre sem vesztett el — állandóan dolgozott, sajtó alá rendezte kész írásait, tíz-tizenegy kötetre való anyagot, elbeszéléseket, tárcákat, tanulmányokat, novellákat, károcolatokat, mintha csak

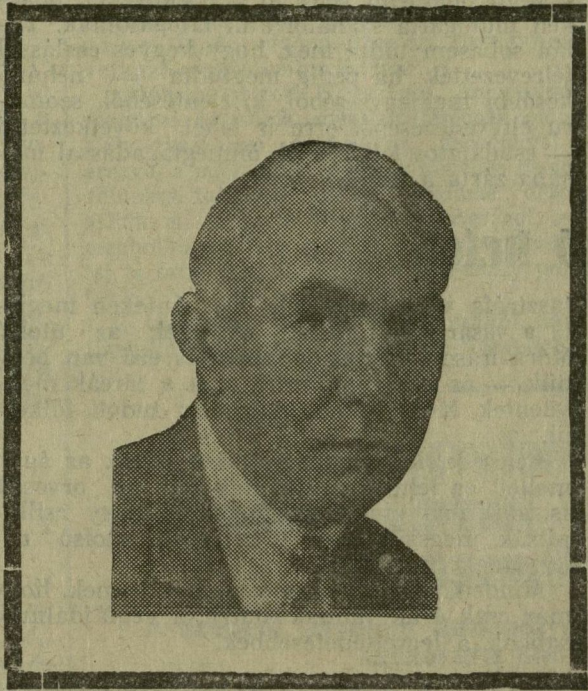
érezte volna, hogy sietni kell ezzel a munkával, hogy már nincsen sok ideje hátra.

És közben... Tele volt tervvel. Új témák foglalkoztatták, új regényekre gondolt. Regényt akart írni Katona Józsefről, a Bánk bán költőjéről, Kecskemétre készült, hogy magába szívja azt a levegőt, amelyben Katona élt... Meg akarta írni Hóbiárt basa regényét, azt a témát, amely olyan régóta foglalkoztatta, de amely mellett miért, miért nem, mindig elsiklott... Szeged hajdani basájáról akart regényt írni akkor is, amikor az „Enek a buzamezőkről” született meg.

Új tárcasorozatot tervezett és felragyogott a szeme, ha ezekről a dolgokról beszélt. Méretetlen kincsre borult rá most az *Aranykoporsó* fedele.

A régész

Ha Móránban nem lehet élesen különválasztani az író az újságírótól, éppen úgy nem lehet az író elválasztani a régészt sem. Aho-

gyan újságíró volt minden irodalmi munkájában és író minden újságírói munkájában, éppen úgy régész is volt. Ásott, kutatót, kincset tárt fel mindenütt és mindenütt. Láta, megértette és éles ítélőképeséggel megítélte a Ma dolgait, tisztán látta a Mában vergődő ember szomorú, tragikus helyzetét, érdekelte minden aktualitás, de igazán csak akkor érezte jól magát, ha sokezeréves temetők föltárt titkai között kutathatott, ha vallathatta a redves csontokat az eltemetett évezredek titkairól, ha a gödrök szélén, a honfoglaláskorabeli ősök megsárgult csontjai, szétmálló kengyelvasai és nyílhegyei mellett mai magyarokkal beszélgethetett az elmúlt dolgokról és a jelenvalókról. Közéjük menekült akkor is, amikor már megvetették számára a budapesti szanatóriumban az ágyat, amikor Winternitz professzor már előkészítette a szerszámokat a súlyos műtétéhez. Majdnem úgy volt, hogy a szőregi avar föltárt sírjai mellől ment ki a vasútra, hogy fölutazzék Pestre és felküldjék a műtőasztalra. Aztán, amikor a súlyos műtét után hazajött a múlt év októberében és összeszedett annyi erőt, hogy autóba ülhetett, első útja ismét a szőregi avar vitézek föltárt temetőjéhez vezetett. Ott kutatót, lelkesedett a sírok között, vizsgálta a rozsdás szerszámokat, a fehér lókoponyákat, a szétmáló kardokat és szedegette össze azokat a tégladarabokat, amelyekből ő már nem építheti föl ennek a földnek többezeréves kultúrtörténetét. De az anyag nagy részét Móra Ferenc ásta, kaparta ki a megkeményedett hantok alól.

A kultúrtörténet kincsei

Első gazdáival, Tömörkény Istvánnal kezdte meg régészeti pályáját Csókán. Itt ásott először és itt szerette meg ezt a mesterséget. Csóka óta évről-évre szaporította az alföldi lelőhelyek számát, egymásután tárt föl azokat a temetőket, amelyekből olyan régészeti kincsek kerültek a szegedi múzeumba — a legtöbb helyszűke miatt, még mindig pincékbe zsúfolt ládákban rejtőzik —, amelyek szenzációt jelentettek a nemzetközi régészvilágban: unikumok, amilyeneket soha, sehol másutt nem talált senki, amelyek régi föltevéseket döntöttek meg és új fejezetet iktattak a kultúr-

történetbe. A nagyszéksői aranyelet hire nemcsak a tudományos sajtót járta be, hanem a világ napisajtóját is. A pitvarosi gepidasírok, a szőregi avartemetők, a dorozsmai honfoglaláskori leletek és a szegedi határban föltárt kisebb-nagyobb lelőhelyek kincstömegét juttatta a régész Móra ásója a szegedi múzeumba, amely egyik legnagyobb híressége nemcsak Szegednek, hanem Magyarországnak is.

Ásatás közben, a redves csontok, rozsdás fegyverek és ócska kőedények között az új Móra témákat talált, nagyszerű új anyagot és amikor az ásatásban elfáradva, de nem belefáradva, hazaért és leült íróasztala mellé, megszülettek az ásatási novellák. Ásatás közben ismerkedett össze nem csak az ősszel, hanem a mai népekkel is és csodálatos hasonlóságokat fedezett fel bennük. Így érintkezett szintén igen széles felületeken Móra pályáján az írás és az újságírás a régészettel.

Az irodalmi társaságok

Mórát a Petőfi-Társaság még a háború előtt tagjai közé választotta. A szegedi Dugonics-Társaságnak évtizedeken keresztül volt titkára, majd főtítkára és legutóbb alelnöke. A Kisfaludy-Társaság az elmúlt években választotta rendes tagjai közé, székfoglalója irodalmi esemény volt. Nem volt olyan irodalmi társaság, amely ne keresett volna kapcsolatot és ne választotta volna meg tisztesei közé Szeged nagy íróját.

Betegsége

Móra Ferenc sohasem volt beteg. Szervezetének csodálatos ellenállóképessége, edzettsége legyűrte a kisebb bajokat. Csak a legutolsó esztendőben kényszerítette többször ágyba, szobafogságra az influenza. Rendkívül sokat dolgozott. Íróasztalán a legtöbbször hajnalig égett a lámpa. Nappal pedig a múzeumot igazgatta, vagy ásatott a határban. Nála is bevált az a mondás, hogy csak egyszer betegedett meg komolyan és ez a betegsége elpusztította.

Az elmúlt nyáron kezdődött Karlsbadban, ahová pihenni ment. Ott betegedett meg. Ötvennegyedik születésnapjára, július 19-re sárgaságot kapott. Betegségéről, amelyet kezelőorvosával együtt mulónak tartott, hozzátartozóit nem is értesítette, csak hetekkel később, amikor rohamosan fogyni kezdett és amikor megállapította, hogy mégsem mulik olyan gyorsan a baj. Karlsbadból nem jött egyenesen haza, Ungvárra utazott, ahol barátainak volt a vendége. Nem akart sárgán Szegedre jönni, nem akarta családját megijeszteni. Egyre türelmetlenebbül várta, hogy elmúljen a makacs, kódó baj. De az nagyon makacs volt, állandóan fogyasztotta.

Végül is haza kellett jönnie. Szinte titokban, lopva érkezett, az állomáson csak felesége és Panka lánya várt rá, meg a két unoka, ifjabb Ferenc és Möttyő. A „vadember” tekintetétől félt a legjobban. Attól félt, hogy csunya sárgasága miatt azok ijednek el tőle a legjobban, akik a legközelebb állnak a szívéhez.

Nagyon rosszul nézett ki. A betegség kinzó hetei alatt több, mint husz kilót fogzott és önmagának szinte csak árnyéka volt már.

Idehaza azonnal orvosi kezelést alá került. Ruzsnvák professzor, a kiváló belgyógyász kezelte. Néhány napig feküdt a belgyógyászati klinikán, ahol a belgyógyászat minden módszerével kutatták makacs sárgaságának az okát. Orvosai abban bíztak, abban reménykedtek, hogy epekövei vannak, azok zárják el az epevezetékét. De a Röntgen nem mutatta ki a köveket és nem jelentkeztek azok a görcsös fájdalmak sem, amelyek elmaradhatatlan tünetei az epekőnek.

A szegedi klinikán már a legelső vizsgálatok alkalmával felébredt az orvosok szomorú gyanúja, hogy Mórát a legkegyetlenebb és a legismeretlenebb betegség támadta meg, a rák. De maguk sem akartak hinni ebben a lehetőségben. Végül úgy határoztak, hogy felküldik a beteget Budapestre, Winternitz professzorhoz, a Grünwald-szanatóriumba. A világhírű sebészstanár kése kutassa föl a betegség tényleges okát.

Az operáció

Móra először hallani sem akart az operációról, örült, hogy végre hazakerült Szegedre, láthatta, simogathatta családját, eljátszozhattott unokáival és kijárhatott — ha egyre gyönyölgő ereje engedte — a szőregi ásatásokhoz. De aztán a szegedi orvosok meggyőzték az operá-